

У ПОТРАЗИ ЗА ЈЕРМИНОМ ТАЈНОМ

Јован Ђирилов

**„Јерма“ Федерика Гарсије Лорке
у Будви, на Граду театру, у режи-
ји Љубослава Мајере**

У ВРИЈЕМЕ када је писао „Јерму“ у љето 1934. године у једном интервјуу Федерико Гарсија Лорка је изјавио: „Мо-рамо да се вратимо трагедији. На то нас обавезује наша традиција. Имамо времена за комедије и фарсе. А у међувремену ја хоћу да подарим театру трагедију“.

Град театар Будва као да је стављањем једне од три Лоркине трагедије на свој овогодишњи репертоар заузео исто становиште – за комедију увијек имамо времена, наша традиција нас обавезује и на трагедију. Тог тешког задатка преко „Јерме“ подухватио се редитељ Љубослав Мајера, који је осљедњих сезона, послјиде великог броја представа у нашим мањим градовима и у Словачкој, полако али сигурно закорачио у основне токове нашег позоришног живота.

„Јерма“ је трећа Лоркина трагедија, послјиде „крвавих сватова“ и „Дома Бернарде Албе“. „Јерма“ се ређе приказује од прве две, али се о њој више пише. Иако на први поглед изгледа једноставна – трагедија жене која никако не рађа, убрзо за позоришне ствараоце и гледаоце постаје сложена, а чак и тајанствена.

Над њеним смислом лебди безброј питања, како их наводи у својој студији о Лорки једна од његових најбољих познаваоца Фелисија Хардисон Лондре: ко је крив за Јермину жалост? да ли је основна тема матерински инстинкт или је ријеч о поносу? или је то трагедија недостатности религије? да ли је Јерма трагична хероина?

Готово у истом ритму Мајера поставља себи, ансамблу и публици слична питања: Воли ли Јерма свога мужа? Зашто њих двоје немају дјеце? Јесу ли Јерма и Хуан икада водили љубав? Шта

ко било би. то за Лорку одвише вулгарно.

Међутим, оно што је јасно да је Јерма стално под притиском околине, коју оличава хор, обавезни елемент античке трагедије, а то значи у овом случају и Лоркиног хора, носиоца патријархалног окружења у коме живи Јерма. Она је као сваки трагични лик без кривице крива. (Јерма се у једном тренутку пита: „Зашто је важно уопште родити!“ Том реченицом Лорка показује да је велики писац.) Постаће кривац када убије мужа не издржавши да прими на себе кривицу која јој се непрестано намеће. Кад већ без разлога не може да је слободна, онда ће, као облик протеста, избрати злочин који ће јој одузети сваку слободу. Прије тога протестује што је муж воли онолико колико и голуцију коју једе.

Редитељ Љубослав Мајера слиједио је Лоркину тежњу да напише модерну трагедију. И писац и редитељ сматрали су да је у нашем времену могућа трагедија чак и једне „обичне“ сељанке, иако је по Аристотелу трагедија могућа само у случају узвишених створења, владара и полубогова. Зато су и Шекспир, Корнеј и Расин писали трагедије такође о владарима.

Мајера се прихватајући се овог тешког задатка сложио са Лорком да је трагедија могућа и међу сељацима. Али какви су то сељаци

њеном садржајном глумом тако убједљива да нам јасни одговори нијесу ни важни. Ми и без тога доживљавамо њену судбину као поетску истину.

Концепција Јерминог супруга, у тумачењу Младена Нелевића занимљива је јер је избјегнуто уобичајено тумачење Хуана као слабости и млакоће. Тим се обично упрошћава случај, који је Лорка очигледно желио да остане обавијен тајном. Нелевићев Хуан је снажан и прави пандан Јерме Даре Џокић.

Мислим да је одличном глумцу Радоју Чупићу додијељена погрешна улога. Пастир Виктор има улогу у трагедији нероткиње па стоји као изазов Јерминој части која остаје непомућена, баш зато што постоји у њеној глави. Пожељно је да Виктор буде само гомила меса. А то Чупић ни у ком случају није.

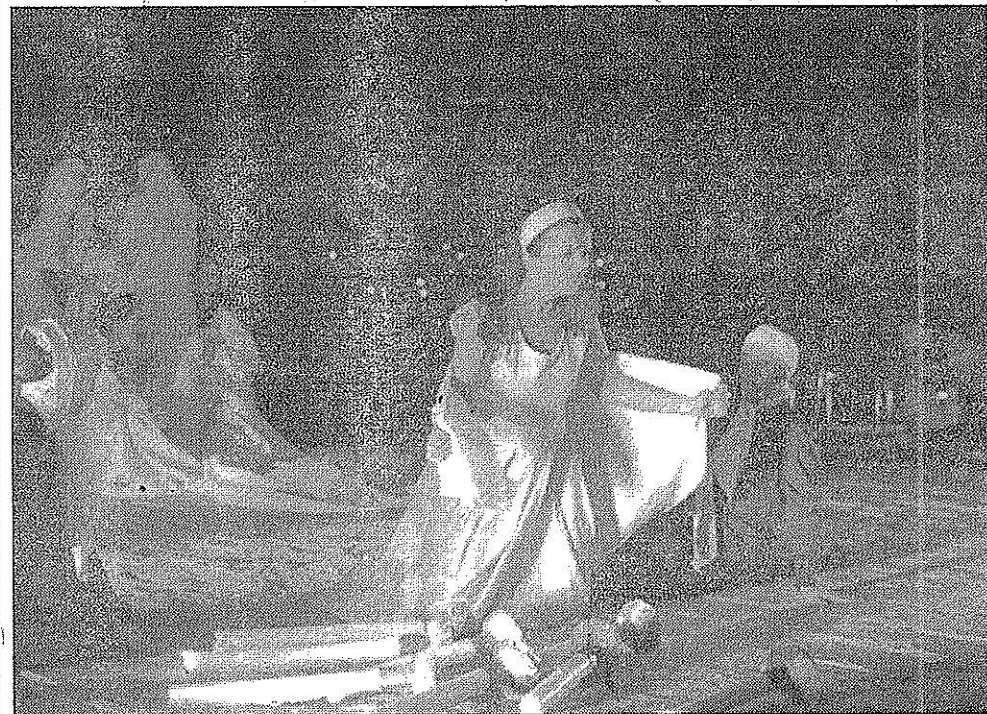
Са јаком мјером стилизације играла је Варја Ђукић Марију, као лоркински поетски симбол. С друге стране, готово без ријечи, Бранка Шелић је одиграла једну сасвим стварну Јермину заову. Лијепа жртва за општу ствар једне одличне и омиљене глумице.

Из масе не баш увијек успјелих хористкиња, каткада са погрешним, а то значи неуверљивим тоном, издвојила се маркантна Вања Милачић, као друга праља, чак и по цијену да индивидуализује оно што је редитељ, желио да остане неиндивидуализовано.

Љубослав Мајера је остао и на Цитадели досљедан својој једноставности када је ријеч о декору. У овом случају брatisлавски сценограф Јурај Фабри, који је за сомборског „Мара Сада“ у режији Радослава Миленковића направио један од најбољих декора сезоне. Цитадели је додао велики крст св. Андрије, педесетак свијећа и симболично велико бијело платно, чак постољу, чак одежду хора. Занимљиво је да је и у славној представи из Барселоне са Нуријом Есперт, која је била на Битефу 1972. године, редитељ Виктор Гарсија водио „Јерму“ на великом платну – заправо затегнутом грубом пердету, као некој врсти постеољце из утробе. Представи је свјетска критика, поред похвала самој Нурији Есперт, замјерила што није пуна боја и сунца, већ сјеверњачки тамна.

Пројекат Града театра Будва „Јерме“ у Мајериној визији није, наравно, доказао да је данас могућа класична трагедија, већ да је трагична поетска драма. „Јерма“ није комад који је по вољи широке публике увијек жељне да у позоришту прије свега препозна нашу злосрећну или каткада трагичномичну судбину. При том није важно да је она приказана много узвишено. Радије да се себи смијемо, него да над собом плачемо.

Као репертоарски потез „Јерма“ проширују наше видике вјечним темама. Такве теме могу да пруже публици љепоту и поезију, а и припадност нашег медитеранског позоришта свјетској култури.

СУДБИНА ПРЕТВОРЕНА У МЕТАФОРИЧНЕ СЛИКЕ: „Јерма“ на Цитадели

се догодило између ње и Виктора? Зашто Јерма на крају почини злочин?

Није мање питања када је ријеч о другим великим драмским дјелима, рецимо о трагедијама као што су „Хамлет“, „Живот је сан“ или „Федра“. И то само зато што велика умјетност поставља питања, а не рјешава их.

Каткада су, истина, бар основне чињенице о судбини главног јунака јасније него што је ријеч о драми „Јерма“. Али тако је писац хтио.

Међутим, Лорка је прије свега велики песник и у поетском језику његове драме крије се измаглица неодређености која захвата и све чињенице његове драмске фабуле. У Јерме је прије свега јасна патња, а није јасно да ли је јалова она или њен муж, кога иначе воли. Није сасвим јасно ни да ли се она инстинктом приближава Пастиру да би са њим зачела, као што је од њега трудна њена пријатељица Марија. Да је та-

и село! То је село из поетске маште, блиско било којој древној легенди или миту.

Зато редитељ на сцени претвара Јермину судбину у низ иконских метафоричних слика са хором који, као и у античких трагичара, има улогу да изражава важеће мишљење средине, против којег је херој или херојина, те стога страда.

У масци и костимима словачког костимографа Петера Чањецког хор је гротескна сеоска маса, споља изопачена, као и њихове клишетиране заблуде о априорној женској кривици.

Насупрот клишетираног фона сеоског живља, код Лорке и код Мајере, главни лик Јерме је од крви и меса. Зато је и узео глумицу у пуној снази зреле женствености Дару Џокић, која не само да је носила драму неоствареног материнства, већ сугерирала све наговјештаје тајне које је Лорка истакао око њене судбине. Иако су питања остала питања, она су